

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt. Problemy związane ze stosowaniem tymczasowego aresztowania w Polsce na przykładzie orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Przedmiotem pracy jest ocena krajowych regulacji prawnych dotyczących środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania oraz praktyki jego stosowania pod kątem zgodności ze standardami wyznaczonymi orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Natomiast celem pracy jest zaproponowanie rozwiązań pozwalających na wyeliminowanie naruszeń związanych ze stosowaniem tymczasowego aresztowania w Polsce.

Kierując się ramami czasowymi zakreślonymi 30 letnim członkostwem Polski w Radzie Europy i związanym z tym uznaniem jurysdykcji Trybunału przeanalizowano z jednej strony przepisy Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w zakresie tymczasowego aresztowania oraz wszystkie zapadłe w tym okresie stwierdzające naruszenie orzeczenia w sprawach przeciwko Polsce, w sumie kilkaset wyroków i decyzji, a także ważniejsze i kształtujące standardy orzeczenia przeciwko innym państwom, z drugiej strony obowiązujące w tym okresie przepisy krajowej procedury karnej z uwzględnieniem wszelkich dokonywanych zmian oraz praktykę stosowania tymczasowych aresztów w Polsce.

Rozprawa składa się ze Wstępu oraz czterech rozdziałów merytorycznych, z których dwa pierwsze poświęcone są postanowieniom Konwencji, trzeci regulacjom kodeksowym w zakresie tymczasowego aresztowania, czwarty natomiast analizie stwierdzonych przez Trybunał naruszeń. Wywód zamyka zakończenia, na które składa się analiza i wnioski *de lege lata* oraz *de lege ferenda*.

Rozdział pierwszy poświęcony jest ocenie skuteczności implementacji Konwencji do polskiego porządku prawnego. Rozważania w tym zakresie poprzedzono genezą, powstaniem oraz rozwojem koncepcji praw człowieka, kontekstem przyjęcia Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, a także jej znaczeniem dla kształtowania międzynarodowego porządku prawnego tuż po II wojnie światowej oraz współcześnie. W rozdziale tym zaprezentowano złożoność procesu dostosowywania polskiego prawa i praktyki jego stosowania do standardów Rady Europy przekładającą się na charakterystyczną strukturę stwierdzonych wobec Polski naruszeń, wśród których dominują naruszenia o charakterze repetytywnym i systemowym. Ta część pracy stanowi też polemikę z utartym poglądem, jakoby z ilości stwierdzonych wobec Polski naruszeń można było wywodzić tezę o jej nieskutecznej implementacji. Analiza różnych aspektów składających się na ten proces, przede wszystkim „sukcesy” w zakresie wykonywania wyroków podważają te poglądy.

Szczególną uwagę w tej części pracy poświęcono rozważaniom związanym z problemem systemowym odnoszącym się do tymczasowego aresztowania analizując go w kontekście pozostałych problemów, a także poszukując jego genezy.

W ramach rozdziału drugiego i trzeciego dokonano analizy porównawczej systemu Konwencji oraz systemu prawa krajowego w zakresie stanowiącym przedmiot niniejszej pracy. Ramy rozdziału drugiego koncentrują się na przedstawieniu wykładni przewidzianego w przepisie art. 5 Konwencji prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego, a także obowiązujących w tym zakresie standardów Trybunału. Wywód uzupełniony jest wypowiedziami teoretyków prawa oraz orzecznictwem Trybunału, przede wszystkim w tak zwanych sprawach wiodących, które te standardy ukształtowały. Rozdział trzeci poświęcony jest omówieniu zgodności przepisów krajowych w zakresie tymczasowego aresztowania ze standardami konwencyjnymi z uwzględnieniem perspektywy historycznej. Szczególną uwagę poświęcono przedstawieniu gruntownej reformy tej części procedury karnej od momentu uznania przez Polskę jurysdykcji Trybunału. W rozważaniach tych ograniczono się wyłącznie do przepisów Kodeksu postępowania karnego obowiązujących od momentu przystąpienia Polski do Rady Europy, to jest Kodeksów postępowania karnego z 1969 oraz 1997 roku oraz nowelizujących je ustaw. Odwołania do Kodeksu postępowania karnego z 1932 roku mają charakter tylko wypadkowy. Celem tej analizy było wykazanie czy przepisy krajowe w zakresie tymczasowego aresztowania realizują konwencyjny standard, a w konsekwencji, czy stwierdzone wobec Polski naruszenia Konwencji wynikają z wadliwego prawa, czy też praktyki jego stosowania. W tej części omówiono także postulowane w środowiskach prawniczych zmiany przepisów mające zapewnić ich zgodność z konwencyjnym standardem bądź przyczynić się do zmiany praktyki.

Rozdział czwarty zawiera analizę wyroków Trybunału wydanych w sprawach przeciwko Polsce, w których, w okresie od uznania przez Polskę prawa do skargi indywidualnej w dniu 1 maja 1993 roku do dnia 31 grudnia 2022 roku Trybunał stwierdził naruszenie Konwencji. Sprawy te obejmują naruszenia art. 5 Konwencji we wszystkich stwierdzonych w dotychczasowym orzecznictwie Trybunału obszarach, mianowicie w obszarze bezprawności i arbitralności tymczasowego aresztowania, jego przewlekłości, a także w obszarze szeroko pojętych gwarancji procesowych osób aresztowanych. Największa liczba uchybień wiąże się z naruszeniem podstaw tymczasowego aresztowania w konsekwencji stosowania tego środka w celach pozaprocesowych. Naruszenia gwarancji procesowych mają na tle ogólnej liczby naruszeń charakter incydentalny. W ramach tej części wywodu omówiono także sprawy historyczne, w których naruszenie Konwencji wynikało z przepisów dawno uchylonych i z tego

punktu widzenia już nieaktualnych. Niemniej jednak, biorąc pod uwagę ponadczasowość standardów oraz próbę całościowej analizy orzecznictwa w sprawach polskich, omówienie tych spraw zostało uznane za istotne.

Rozważania zamyka Zakończenie, zawierające podsumowanie wyводу oraz najważniejsze wnioski pracy, a także propozycje zmian legislacyjnych wynikających z niezgodności procedury karnej ze standardami konwencyjnymi.

Słowa kluczowe: tymczasowe aresztowanie, Konwencja, Trybunał, orzecznictwo, standardy, prawa człowieka, wolność, bezpieczeństwo osobiste, odszkodowanie.